

Davos-2026: global risklər dövründə dünya nizamının yenidən yazılması

Yanvarın 19-dan 23-nə qədər İsveçrənin Davos şəhəri global qərarların formalaşdığı əsas platformalardan birinə çevriləcək. Dünyanın dövlət və hökumət başçıları, beynəlxalq təşkilatların nümayəndələri, biznes dairələri, vətəndaş cəmiyyəti institutları və akademik mühit Dünya İqtisadi Forumunun 56-cı illik toplantısında bir araya gələcək. Forum ərəfəsində açıqlanan “2026-cı il üzrə Qlobal Risklər Hesabatı” isə qarşıdakı dövrün əsas təhlükə tendensiyalarını açıq şəkildə ortaya qoyur.

Hesabat göstərir ki, bu il global miqyasda ən ciddi risk geoiqtisadi qarşudurmaaların artmasıdır. Dövlətlərarası münaqişələr, iqlimlə bağlı ekstremal hadisələr, cəmiyyətlərdə dərinləşən sosial qütbləşmə, eləcə də saxta xəbərlər və dezinformasiya bu riskləri tamamlayan əsas təhdidlər kimi qiymətləndirilir. Sorğuda iştirak edən respondentlərin yarısından çoxu yaxın iki ilin dünya üçün gərgin və qeyri-müəyyən keçəcəyini düşünür. Bu göstəricinin əvvəlki illə müqayisədə 14 faiz artması global narahatlığın sürətlə yüksəldiyini göstərir.

Bu mənzərə fonunda Davos artıq klassik mənada konsensus platforması deyil. Dünya İqtisadi Forumunun 2026-cı il üzrə hesabatı təsdiqləyir ki, beynəlxalq sistem sabitlik mərhələsini arxada qoyaraq davamlı qeyri-sabitlik rejiminə daxil olub. Əgər əvvəlki onilliklərdə Davos əsasən iqtisadi əməkdaşlıq və liberallaşma ideyalarının müzakirə olunduğu məkan idisə, bu gün o, global qarşudurmaların səviyyəsini ölçən siyasi və strateji indikator rolunu oynayır. Hesabatın əsas mesajı sadədir: global sistem artıq riskləri aradan qaldırmır, onlarla yaşamağa məcbur qalır.

Risklər arasında geoiqtisadi münaqişənin birinci yerə yüksəlməsi ciddi dönüş nöqtəsidir. Burada söhbət yalnız ticarət müharibələrindən yox, iqtisadi mexanizmlərin birbaşa siyasi və hətta hərbi təzyiq alətinə çevrilməsindən gedir. Sanksiyalar, enerji resursları, logistika marşrutları və maliyyə axınları klassik diplomatiyanın təməlini təşkil edən əsas təsir vasitələrinə çevrilib. Təsədüfi deyil ki, respondentlərin 18 faizi məhz geoiqtisadi qarşudurmaları 2026-cı ildə global böhrana yol aça biləcək əsas risk kimi dəyərləndirir.

Hesabatın ən diqqətçəkən cəhətlərindən biri global gözləntilərin psixoloji mənzərəsidir. Respondentlərin əksəriyyəti yaxın iki il “qarışıq və təlatümlü” dövr kimi təsvir edir, onillik perspektivdə isə bu qiymətləndirmə daha da ağırlaşır. Bu göstəricilər göstərir ki, sabitlik artıq norma deyil, istisna kimi qəbul olunur. Uzunmüddətli perspektivdə cəmi 1 faiz respondent tərəfindən əmin-amanlığın mümkün sayılması isə beynəlxalq sistemdə strateji nikbinliyin, demək olar, tükəndiyini təsdiqləyir.

Silahlı münaqişə və iqtisadiyyatın silahlaşdırılması

Yaxın perspektiv üçün risklərin təhlili göstərir ki, silahlı münaqişə ilə iqtisadi təzyiq mexanizmləri artıq bir-birindən ayrılmazdır. Müasir dövlətlər müharibəni təkcə hərbi vasitələrlə yox, bank sistemləri, texnologiya ixracına nəzarət, enerji marşrutları və sanksiyalar üzərindən aparır. İqtisadi alətlər faktiki olaraq geosiyasi silaha çevrilib.

Bu tendensiya beynəlxalq hüququn əsas prinsiplərini ciddi şəkildə zəiflədir. Dövlət suverenliyi getdikcə nisbi xarakter alır, neytrallıq praktik baxımdan çətinləşir, iqtisadi əməkdaşlıq isə etimad mənbəyi deyil, potensial risk kimi qiymətləndirilir. Davos-2026 Qlobal Risklər Hesabatında respondentlərin 68 faizinin növbəti onillikdə çoxqütblü və ya parçalanmış dünya nizamı gözləməsi bu dəyişimin miqyasını aydın göstərir.

Lakin söhbət klassik mənada çoxqütblülükdən getmir. Bu yeni realıqda vahid oyun qaydaları yoxdur, beynəlxalq institutların arbitraj rolu zəifləyib, güc balansı isə situativ və dəyişkən xarakter daşıyır. Başqa sözlə, dünya tədricən “qaydalar əsasında qurulan nizamdan” uzaqlaşaraq “güc əsasında idarə olunan mühitə” doğru hərəkət edir.

Hesabat açıq göstərir ki, iqtisadiyyat artıq neytral sahə deyil. Əməkdaşlıq avtomatik təhlükəsizlik yaratmır, risklər isə lokal xarakter daşıyır, zəncirvari şəkildə yayılır. Bu şəraitdə dövlətlər üçün əsas sual belə formalaşır: onlar bu risklərin passiv obyektidirmi, yoxsa riskləri idarə edə bilən aktiv aktorlara çevrilə bilirlər?

Bu kontekstdə 2026-cı il Davos Forumu global əməkdaşlığın nümayiş platformasından daha çox global güc rəqabətinin səhnəsinə bənzəyir. Rəsmi olaraq “əməkdaşlıq ruhu” qorunsada, real müzakirələr qarşılıqlı etimadın möhkəmləndirilməsi yox, strateji üstünlüyün əldə olunması üzərində cəmləşir. Dünya İqtisadi Forumunun Qlobal Risklər Hesabatı bu transformasiyanın nəzəri çərçivəsini təqdim edirsə, Davosun gündəliyi həmin çərçivənin praktik siyasi tətbiqini ortaya qoyur. Proseslərin mərkəzində isə ABŞ, Çin və Avropa arasında formalaşan strateji üçbucaq dayanır.

ABŞ: tək mərkəz iddiasının geri dönüşü

ABŞ-in Davos-2026 strategiyası açıqdır - dekabr ayında açıqlanan ABŞ-in son Milli Təhlükəsizlik Strategiyası bu cavabı özündə əks etdirir. Donald Trampın prezident olduqdan sonra səsləndirdiyi “öncə Amerika” şüarı burada da özünü tam göstərir. Beləliklə, “USA House” kimi simvolik platformaların Davosda ön plana çıxarılması təsədüfi deyil. Bu, Birləşmiş Ştatların dünyaya verdiyi mesajdır: ABŞ global nizamın sadəcə iştirakçısı deyil, o, yenidən

mərkəz olmaq niyyətindədir və bu mərkəzlə razılaşmayanlar risk zonasına daxil olur. Qlobal Risklər Hesabatında geoiqtisadi münaqişənin birinci yerdə qərarlaşması məhz ABŞ-in bu strategiyasının (tariflərlə bağlı qərar) nəticəsidir.

Çin: konfrontasiyasız müqavimət modeli

Pekin Davos-2026-da tamamilə fərqli taktika sərgiləyir. Çin açıq qarşudurmada yayınaraq strateji səbr və iqtisadi cazibə xəttini davam etdirir. Çin üçün Davos - Avropa ilə münasibətləri qorumaq, global ticarətin mühüm mərkəzi olduğunu göstərmək platformasıdır. Çinin mesajı qısa və rəasionaldır: “Qarşudurma yox, qarşılıqlı asılılıq”. Lakin bu ritorikanın arxasında ciddi güc resursları dayanır: global istehsal zəncirlərində dominantlıq, kritik xammal bazarları (litium, nadir torpaq elementləri), li-manlar və logistika şəbəkələri üzərində nəzarət. Qlobal Risklər Hesabatında iqtisadi alətlərin silah kimi istifadəsinin artması Çin üçün həm təhlükə, həm də imkan yadır. Çünki Pekin artıq uzun illərdir Qərb bazarlarından asılılığı azaltmaq strategiyası yürüdür.

Avropa: strateji qeyri-müəyyənliyin mərkəzi

Davos-2026-da ən çətin mövqedə olan aktor Avropadır. Bir tərəfdən ABŞ-dən təhlükəsizlik asılılığı, digər tərəfdən Çinlə qarşılıqlı iqtisadi bağlılıq Avropanı strateji dilemma qarşısında qoyur. Almaniyanın yeni federal kansleri üçün Davos ilk böyük global sınaqdır. Berlin Avropanın iqtisadi lokomotivi statusunu qorumağa, eyni zamanda ABŞ-Çin qarşudurmada açıq tərəf olmamağa çalışır. Lakin Qlobal Risklər Hesabatının göstərdiyi kimi, iqtisadi tənəzzül və inflyasiya risklərinin Avropada sürətlə yüksəlməsi bu manevr imkanlarını daraldır. Avropa artıq qayda qoyan deyil, qaydalara uyğunlaşmağa çalışan aktora

raley təqdim edən nadir aktorlardandır. Bu ikili model Avropa üçün kritik əhəmiyyət daşıyır, çünki Qlobal Risklər Hesabatında enerji təhlükəsizliyi dolayısı ilə bir çox risklərlə əlaqəli əsas faktor kimi göstərilir.

Orta Dəhliz: logistikanın geosiyasi çevrilməsi

Rusiya və İran ətrafında artan gərginlik Şimal və Cənub marşrutlarını funksional olaraq zəiflədir. Bu şəraitdə Orta Dəhliz yeganə real alternativə çevrilir.

Azərbaycan bu dəhlizdə təkcə tranzit ölkə deyil, təhlükəsizlik və davamlılıq təminatçısıdır. Davos-2026 kontekstində bu amil xüsusi önəm kəsb edir. Çünki Qlobal Risklər Hesabatında logistika və təchizat zəncirlərinin qırılması riskləri birbaşa geoiqtisadi münaqişələrlə əlaqələndirilir. Rəsmi Bakı regionda mühüm əməkdaşlıq mühiti formalaşdırıb - Qərblə enerji və logistika əməkdaşlığı qurur, Rusiya və İranla normal qonşuluq münasibətini qoruyur, Qlobal Cənubla siyasi dialoqu saxlayır. Bu tendensiya Davos-2026 kimi platformada yüksək etimad kapitalı yaradır. Azərbaycan funksional tərəfdaş rolunu oynayır. Davos-2026 göstərir ki, Azərbaycan regional proseslərin obyektindən subyektinə çevrilib, risklərin artdığı dünyada stabilizasiyaya nail olan aktor kimi çıxış edir, “orta güc” anlayışını praktiki məzmunla doldurur. Bu status isə yalnız regional deyil, global miqyasda da taktiki üstünlük yaradır.

Yeni mənzərə...

Davos-2026 nə yeni dünya nizamı qurur, nə də mövcud böhranları həll edir. Bu forumun əsas funksiyası fərqlidir: o, global sistemin real vəziyyətini bütün çılpıqlığı ilə əks etdirən güzgüdür. “Global Risks Report 2026” göstərir ki, beynəlxalq nizam artıq qaydalar üzərində deyil, risklərin idarə edilməsi üzərində qurulub. Bu, liberal beynəlxalq sistemin əsas postulatının - qarşılıqlı asılılığın sülh yaradacağı tezisinin faktiki iflası deməkdir. “Sferalar” dövrü bitir, “oyun qaydaları” dağılır. XX əsrin geosiyasəti “təsir sferaları” üzərində qurulmuşdu. XXI əsrin reallığı isə daha xaosikdir: sərt sərhədlər yoxdur, sabit alyanslar zəifləyir, qaydalar selektiv şəkildə tətbiq olunur. Davos-2026 ərəfəsində ortaya çıxan mənzərə “çoxqütblü harmoniya” deyil.

*Karamət QƏNBƏROV,
Beynəlxalq hüquq üzrə ekspert*